

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**[Super Digesto veteri. 2]Lectura super secunda parte
Digesti veteris**

Bartolus <de Saxoferrato>

[Venedig], 6. Feb. 1492/93

De conditione ob turpem causam

[urn:nbn:de:bsz:31-318397](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-318397)

permuta super rubrica. Istas partes ego teneo. Et proba in contractibus innominatis locus est penitentiae ex parte implentis: ut l. si pecunias. §. e. Sed in donatione non est locus penitentiae: ut l. aristo. §. de dona. ergo non erat nec est innominatus: et sic allego per casu. l. aristo. non ob. quod olim non contrabebatur consensu: quod etiam stipulatio olim non contrabebatur consensu: et tamen est contractus nominatus. ut l. i. §. de pac. et etiam alij contractus nominati: qui contrahuntur re non celebrantur consensu solo: ut d. l. iuriscientius in prin. Non ob. quod ex isto contractu non oritur actio: quod debes scire quod aliud est donatio: aliud est pactus de donando: sicut aliud est venditio: aliud est pactus de vendendo. Donatio enim eo ipso quod est perfecta est iure de iure antiquo et de iure nouo. In pacto vero nudo de donando est hodie imutatus per d. l. si quis argenteus: et de illo non querimus hic: sed hoc premissis dicitur gl. quod fallit in contractu donationis in quo habet locus conditionis ob causam: sicut sit contractus nominatus: est ne istud verum respondeo quod in contractu donationis conditio ob causam bene habet locus si causa ob quam datur non est secuta: ut C. eo. l. ea lege. et de do. l. cum res. et C. de do. que sub modo. l. i. et bene no. §. de dona. l. i. sed ex penitentia non habet locus conditio ob causam ad reuocandum id in quo est donatio. ut l. aristo. §. de dona. potest tamen bene penitere ne fiat illud quod fuit actus in donatione quando fuit appositus tantum ad commodum penitentis: ut d. l. aristo. et statim dicas in alijs contractibus nominatis. **C**Secundo habemus videre que sit ratio specialitatis in donatione. respondeo in alijs contractibus nominatis ex pacto in continentem appositum: ut aliquid detur vel fiat informatur actio descendens ex eo contractu: ut l. tenetur. §. i. §. de ac. emp. et l. in bone fidei. C. de pac. et l. iuriscientius. §. i. de pac. ideo cum ad hoc competat actio ex contractu nominato non habet locus conditio ob causam: sed agitur actione ex eo contractu. Sed in donatione hoc non est. **E**xemplum dono tibi librum: ut soluas creditibus meis. donatio fit pro te: et ad tui commodum non poterit informari: ut pariat actionem mihi: ut habuisti no. in l. lecta. §. si cer. pe. et C. de pac. l. petens. et l. iuriscientius. §. quinimo: et ibi glo. et sic cum actione ex eo contractu non possit agi: habet locus conditio ob causam. Eadem ratione dico ideo in alijs contractibus nominatis. Bone promitto tibi per stipulationem dare centum: ut vadas pro me romam. ex hac stipulatione non potest agi actione ex eo contractu ut vadas pro me romam: quod fuit interposita pro te non contra te: ut no. in d. l. petens. poterit ergo agi conditio ob causam: vel actione prescriptis verbis: sicut in contractibus innominatis. dicas. in d. §. quinimo. **C**Contra predicta op. et videtur quod etiam in contractibus nominatis ubi ex pacto informatur actio ex eo contractu possit agi conditio ob causam: ut l. cum te. C. de pac. inter emp. et ven. Sol. dicit gl. et bene quod ibi illud quod deuenit in contractu alias in pacto dederat causam contractui nominato: ut no. in d. l. cum te. secus si causam non dederat: ut d. l. ea conditio. C. de rescin. ven. et ista vera secundum omnes licet quidam glossatores antiqui aliter dixerint ut no. in l. pacta conuenta. §. de contraben. emp. circa si. magne glo. **C**Contra predicta op. et videtur quod etiam in aliquibus contractibus innominatis non habeat locum conditio ob causam: ut facio ut des: et facio ut facias: quod facta non possunt repeti. ut l. pe. §. de prescriptis verbis. glo. fateatur contrarius: et sic habet locum solum in do ut des: et in do ut facias: et in do ut non facias: et in permutatione. si mihi habuisti in l. si pecuniam in prin. §. eo. sed hoc non est verum: quia etiam facta quandoque possunt repeti: ut l. si quis accepto. §. eo. **P**reterea licet non possint repeti tamen sunt prodita remedia in locum conditionis ob causam: ut l. cum proponas. C. de dolo. et hoc etiam tenebat Dicitur de cu. **R**eassumo ergo predicta breuiter. quandoque est contractus innominatus mere et simpliciter: et tunc habet locum conditio ob causam: tam ex peni-

tentia: quod ex causa cessante: ut hic et l. si pecuniam in prin. §. eo. et l. naturalis per totum. §. de prescriptis verbis quod est contractus nominatus mere et simpliciter: et tunc nullo modo est locus conditioni ob causam: nec ex penitentia: nec ex causa cessante: ut hic et l. i. §. de re. permuta. et l. incivile. C. de rei ven. et l. sicut. §. ac. et ob. quandoque est permixtus contractus nominatus cum innominato. exemplum vendo tibi fundum pro centum hoc pacto: ut des mihi librum. nam hic primo est contractus nominatus: quia vendo: et est mixtus cum contractu innominato. vendo enim ut des. Aliud etiam exemplum dono: ut aliquid facias: vel ut aliquid des: vel promitto per stipulationem ut aliquid des vel facias. In his vides permixtum contractum nominatum cum innominato: et breuiter vbi cumque est contractus nominatus celebratur ob aliquam causam extrinsecam extra substantiam ipsius contractus potest dici permixtus contractus nominatus cum innominato. isto vocabulo videtur l. aristo. §. de do. hoc ergo casu dicat. Aut illud quod deuenit in pacto informat actionem descendentes ex contractu nominato: aut non. primo casu aut illud quod deuenit in pacto fuit causa finalis ob quam deuentum est ad contractum: et ea cessante potest agi conditio ob causam: ut l. cum te. C. de pac. inter emp. et ven. Aut non fuit causa finalis: et tunc secus: ut l. ea. C. de rescin. ven. Si vero actio non informatur: tunc potest agi conditio ob causam causa cessante. ut l. i. C. de dona. que sub modo cum si. §. alle. et hoc est verum de conditione que oritur ex cessatione cause. **C**Sed si queris an in contractibus nominatis sit locus conditioni ob causam ex penitentia. dicas aut per penitentiam quis vellet recedere ab eo quod venit in contractu nominato: et non potest ut d. l. aristo. Aut ab eo quod venit in pacto extrinsecum: et tunc aut illud pactus fuit appositus gratia penitentis tantum. et licet sibi penitere. Aut gratia ipsius et alterius et non licet: ut l. i. et ibi no. et l. iij. et l. quesitus. §. ser. expo. et l. aristo. de dona.

De conditione ob turpem cam.

Continua ut in glo. **Q**uerit glo. circa rubricam ut hic titulus habeat locum ob causas preteritaz vel futuram. dicit glo. ob utranque. Idem no. C. e. super rubrica hoc videtur contra. l. pe. §. eo. vbi ob causam turpez preteritam pecunia data repeti non potest simile quod metus causa. l. ij. **V**icunt doc. quod debet intelligi glo. quod hec conditio respicit causam futuram vel preteritam intellige preteritam tempore repetitionis: sed futuram tempore traditionis: et sic non ob. contraria. Sed conditio ob causam nunquam habet locum si causa ob quam datur est facta: et preterita. facit. l. si plagij. de verbo: obli. et quod ibi no. dicit ut ibi Bartolus.

Ex l. sequenti.

CAn id quod iudici datur ut ferat sententiam pro se iustam siue iniustam possit repeti: ibi. Ex qua. Et an qui dedit pignora ob turpem causam possit illa repetere: ibi. **Q**uerit glo.

Dne. Datum ob causam honestam non repetitur causa secuta. sed datum ob turpem causam si est turpiter do ex parte accipientis repetitur. secus si est turpiter do ex parte dantis vel vtriusque. hoc dicit usque ad §. si tibi indicium

COpp. dicitur hic in l. vtriusque. §. si. i. §. quod quando aliquis dat iudici versatur turpiter do solum ex parte recipientis **C**ontra. C. de pe. iudi. q. ma. i. l. i. et au. ibi posita. **D**u ius timore iste. §. si. sed si dedi. legitur in glo. duobus modis. secundum primum modum corrigitur per sequentem litteram: ibi. sed hic quoque. et secundum hoc. l. contraria non ob. secundum alium non corrigitur et ista est vera: quia si corrigetur. l. sequens que incipit vbi nihil adderet ad precedentia. **E**x qua lec. habes quod aut quis dat iud-

a C. Iustā tñ
ADDE ad-
hoc. q. Jo-
an. in addi.
ad spec. i tri-
de iudicij.
s. generalia
vñ. possēt et
vbi pōit de
tutore q ac-
cepit mar-
chā ar gēti a
pupilla: ut il-
lā maberet ti-
cio an pupil-
la facta ma-
ior possit il-
laz repetere
licz p digno-
tuto: nupif
set facit alia
q. pe. d. anc.
cōsanguine?
q similit ac-
cepit pecuni-
am a p sguī-
nea vt illam
matrimonio
traderet q
veniens ad
mortē hīs
p sctiā lēfā
qrebat an re-
stituere tene-
ret q habue-
rat a dca cō-
sanguinea uel
licite ipse re-
tinere pos-
set vel quid
fiendū p s-
luit paupib?
erogandam
ex quo si ap-
parebat: q
mala itētiōe
illā confan-
guineus ha-
buisset. lat?
vide et? p s-
lio. c. xxiij. i.
cipiente pre-
mittēdū: an
sūt liceat ali-
qd dare iu-
dici: vt ali-
quē eximat
de banno z
an ille q de-
dit possit eē
testis: vide
pulkre bal-
cōf. cccc. lxxviiij. iij. li.
pponitur.
b C. Pigno-
raticia. AD-
DE s3 fulg-
quez seqtur
alex. q non
pōt petere se
liberari euz
pncipalit ob-
ligatō fit n. l.
la: vt no. gl.
in. d. s. si ob
maleficium.

dici: vt ferat sniam p se iustaz tamen z tūc da-
tum potest repeti per conditionez ob cam: licz
perdat litez pncipalez: sed si dicit iudici: vt da-
ret sniam pro eo iniustaz: tunc perdit litem pnci-
palem: z non potest repetere qd dedit vt iudi-
cet: vt hac. l. vbi hodie vero indistincte: siue de-
dit vt iudicet p eo in bonaz caz: siue in malam
perdit vtrunqz: vt. d. l. i. de pe. iij. qui ma. iij. et
auc. ibi posita. ¶ Querit glo. circa fin. eiusdē. l.
quid si ob turpē caz dedit pignora vtruz possit
illa repetere. Glo. hic dicit q sic indistincte: qz
pignus non est contractuz: sed in. l. iij. C. eo. di-
stinguit. aut quis vult agere reuendicatōe: aut
pignoratitia actione. Boc. vltimō. ibi dicunt
indistincte q neqz rei vñ. neqz pignoratitia pos-
sit agi rei ven. obijciāz de hypotheca tu replica
bis q ob turpez cam fuit facta: z sic non debes
audiri allegando turpitudinez tuaz. Ego dico
q potest agi pignoratitia z hypothecaria. naz
hoc ti. probibet quis allegare turpitudinez suā
pncipaliter agendo: z fundando intentionē
suaz ex turpitudine illa. sed quando intentionē
suaz fundat ex alio: tunc ad iuuandaz cam suaz
potest suaz turpitudinez allegare: vt. l. alias. s.
de iureiuran: z ibi plene dixi. poterit etiaz eē qd
daz remediuz indubitabile z erimus extra opi.
scilicet vt contra accipientez quis agat vt libere-
tur a pncipali obligatione facta ob turpez caz
qd potest facere: siue ex parte p mittētis: siue ex
parte recipientis: siue ex parte vtriusqz versetur
turpitudō: vt. l. i. C. eo. que obligatione subla-
ta poterit agi pignoratitia vel rei ven. vt. l. itez
liberatur. j. qui. mo. pig. vel hypo. sol. Barto.

Bi. Querit glo. quid si dedit rem
indiuuā vtrputa fuiturē: vel
equuz partiz ob turpez cam: z ptim ob
honestaz: an totū repetetur: videtur q sic alle-
gl. l. iij. in fi. j. si quis ob. causa test. vult allegare.
j. ad sylle. z illa. l. bñ facit. z facit. j. de iure fil.
l. non intelligitur. s. si quis palaz. Quidam dī-
cunt q totum repetitur: vt. l. si non fortez. s. si
centum. j. ti. i. Alij dicunt q repetitur pars exti-
mationis: vt. j. de le. ij. l. cum filius. i. pūn. z hoc
tenet Dy. in. l. hec scriptura de condi. z demō.
qd etiam tangitur in glo. x. coll. de fra. no. bene
si. inuesti. c. i. non ob. l. si non fortez. s. si centū
quia ibi fuit error: in soluente p: opter quem cō-
ceditur repetitio totius. hic autem null? error
presupponitur. ¶ Ad vnuz tamen aduerte q
glo. hic dicit equum esse indiuiduum qd est fal-
sum. imo est diuiduus: sicut cetera species: vt. l.
ij. de verbo. obli. c. j. de solu. l. stipula. s. i. Pos-
sumus enim habere partem dimidiaz equi: vel
tertiam: vel quartam. non autem dimidiam ser-
uitutis: vel alio: cum indiuiduorum.

Ex. l. sequenti.

C Promissum meretrici an possit peti: ibi.
Quero.

Dem si. Ad pncipium op.
s. qd me. causa. l. nec
timore. z. l. se. Solu. vt in glo. hic z ibi.
¶ Venio ad. s. qz quid meretrici. z op. z videtur
q pncipalis causa debeat inspicī: vt. l. verum la. ij.
j. de fur. sed pncipalis est turpis in eo q meretrix ē.
ergo rē. Solu. dicit glo. aliud ibi. aliud hic: et
non dicit plus. Tu dic q ibi pncipalis causa tollit
effectum secundi actus. facit enim cessare doli
z animum lucrandi que rō hic cessat. ¶ Querō
quid si meretrici est promissum an poterit pe-
tere glo. dicit q non: vt. l. generaliter. z. l. si pla-
gij. de verbo. obli. Et quia quedam honeste re-

cipiuntur que non honeste petuntur. l. i. s. i. de
va. z extraor. cog. Idem no. C. eo. l. ij. z. l. i. idē
in. l. affectionis. j. s. dona. Boc. vltimō. z Ly.
sequendo eos dicunt contrarium per rationez
positam hic in tex. quozuz opi. alias consuetus
sum tenere p: opter generalitates. l. affectionis
j. de dona. ¶ Preterea i minore z milite ē specia-
le: vt no. in. d. l. affectionis: ergo in contrarium
est ius cōmune in alijs. ¶ Contra hoc facit. l.
fi. j. de ac. z ob. Solu. ibi mulier promisit viro.
hic vir promisit mulieri meretrici. In alijs ve-
ro mulieribus que meretrices non essent cessa-
ret ratio hic posita.

Ex. s. sequenti.
C An pecuniam licite quis accipiat: vt indicz
malefactorz: z quando quis possit cogi ad in-
dicandum malefactorem: ibi. No. z ibi. Sed si
Et bannitum q quicūqz indicauerit occasores
ticij habeat tale qd non cōp: ebendit sociuz cri-
minis: nisi banni raturum diceret etiam de parti-
cipibus: ibi. Ultimo.

Si tibi. Potest quis honeste accipere
vt malefactorem indicet non vt
eum celet: nisi sit particeps criminis hoc dicit
¶ No. q licet accipere vt aliquem indicet
¶ Op. quando quis accipit pecuniam: vt faci-
at id qd gratis facere tenetur turpiter accipit.
j. eo. l. pe. sed quis gratis tenetur indicare e furē
qd patet: quia tenetur ferre testimonium secun-
dum veritates alias punitur: ergo patet q hic
turpiter accipit. Solu. si queris an quis teneat-
tur indicare malefactorem parti: z non tenetur
vt hic. z ideo a parte licite accipit. ¶ S3 si que-
ris an teneatur idicare iudici: rñ. aut queris an
iudex possit que compellere ad hoc ad petitiō-
nem partis: z non potest. ar. huius. s. Acc ob.
si dicis q testificari cogitur: quia tunc non in-
dicat furez. imo contra furez iam indicatum: z
accusatum testificatur. ¶ Sed si queris an iudex
possit hoc facere ex officio suo forte faciendo i
quisitionem generales: vt p: uinciam purget
malis hominibus: z tunc per iudicem cogitur
vt. l. congruit. s. de offi. presi. z extra de fur. c. q
cum fure. ita debet intelligi. C. de fur. l. ciuile ē.
ita debet intelligi hic glo. quam vide super ver-
bo repeti. ¶ Op. s. ea. l. s. i. Solu. turpiter ac-
cipitur ne fur indicetur: sed vt indicetur non ac-
cipitur turpiter: vt hic. ¶ In op. ad secunduz
responsum in pūn. huius. l. ad hñ. q si a fugiti-
uo: z videtur q datum ne indicet non possit re-
peti: quia versatur turpitudō ex parte vtriusqz
vt. s. ea. l. s. i. Solu. non potest repeti ab ipso
malefactore dante vt ibi. s3 ab illo sic vt hoc. s.
¶ Ultimo no. istum hñ. fi. ad excusationem co-
munis perusij qd fecit bannimentuz q quicum-
qz indicaret occasores sabbari iudei haberet tā-
tam quantitatem. nam debet intelligi de alijs
indicantibus q de socijs: z participibus crimi-
nis. illi enim licite accipere non possunt: z ideo
ille fomarolus qui indicauit alios licite fuit su-
spensus. ¶ Sed quid si fiat lex vel bannimentū
q etiam si esset de participibus criminis: ei re-
mittatur pena an valeat. certe sic: vt in auc. no-
uo iure. C. de pe. iij. qui. ma. iij. z. l. non omnis.
s. fi. de re. mili.

I quis a seruo. Ista.
l. fuit
summata cum precedenti. ideo nō sū-
mo. Querit glo. qua actione ista pecunia repe-
tatur. Et distinguit aut extat: z vendicatur. aut
est consumpra z condicatur.

j. co. z not.
bar. in. l. pe.
j. co. pterea
agendo sun-
daret intēti-
onē suam in
turpitudine
sua ergo suc-
cūberet agēf
l. ij. j. co. nō
ob. s3 ipos
l. i. C. eo. qd
nō loqrur i
agente sed i
accipiete. an
aut ille q de-
posuit ob rē
turpez pagē
dā possit age-
re vt depōsi-
tū restituat
vid pulchre
p bal. p. si. l.
xxvij. icipie-
te s3 sūt et
de dicto sul-
go. vide oio
bal. cōf. qn-
to. iij. l. cir-
ca fi. cōf. j.
c. Meretri-
ci. ADDE
q alex. tran-
sit cū opi. q
datur mere-
trici: ne sit
meretrix pos-
sit repeti per
istuz tex. ad
q vide not.
per bal. con-
si. qnto. iij.
li. incipiente
p mittēdū.
d C. Indicat
ADDE. q.
Jo. an. i ru-
bz. de fur. i
addi. ad spe-
firmat. q. de
eo q passū ē
dānum pro
furto q pac-
ctus fuerat
cū ticio q si
sibi indicarz
fures. si ipse
in aliquo te-
neretur ipm
liberaret q
si ipse fuit d
simb? q pac-
tum non p-
dest sibi.

Perpetuo. Regula ista est fallibilis. qđ apđ aliquē est ex iniusta causa: et turpi repetitur. h. d. Intelligē cum distinctione precedentis. l. aut est turpitudō ex parte dantis: aut ex parte recipientis: aut vtriusq.

Rea. Istam. l. declarabo. j. l. p. xi. et dic vt ibi. et non eget sumario.

Ex. l. sequenti.

Quis debeat pbare turpitudinē affuisse tēpore solu. cum datus ob turpez cām repetitur: ibi. Quero. Et stante statuto qđ cōtra instrumenta non possit opponi exceptio doli met^o et turpitudinis. solutū ex causa turpi poterit repeti: quia tēpore solu. subest turpis causa: similiter si tirānus compelleret aliquē ad pmittendū centuz. si ille tirānus regnat tēpore solu. dicit subesse idem metus. ideo ille repetere posset nam metus perditionis bonoz: equipat metui mortis: ibi. Et per hoc dico. Si autem maritus verberauit mulierem: vt consentiret venditioni fundi: licet tēpore instrumenti nō verberauit: tamē presumitur subesse idē met^o: ibi. Et ideo. Et an sit nata obligatio cū promissio est facta ob turpez cām: ibi. Ultimo.

Ob turpem. ^{sta est notabilis. l. et habet pulchram materiā. et h. dicit.} Promissus ex causa turpi ex parte recipientis: si soluat causa finita non repetitur: sed quando est turpitudō ex parte vtriusq: siue cā sit finita vel non solutum non repetitur hoc dicit. vel breuius. In concedenda repetitione ob turpez cām tēpore solu. nō pmisionis inspicitur. Diuiditur: primo loquitur quando turpitudō est ex parte recipientis tantum. secundo quando ex parte vtriusq. secunda ibi: porro. Dolo. nosre nō dicunt aliquid: nisi qđ declarat. ad hanc. l. concordat. C. qđ me. cā. l. ij. **Sed** contra. s. l. pxi. et s. qđ me. causa. l. metuz. s. sed qđ p̄tor. Solu. ibi fuit adhibit^o metuz tēpore promissionis et solutionis: qui cessabat hic tēpore solutiōis. **Op.** ad istud: quia spoliatus ante oīa est restituendus: vt. C. ad. l. iul. de vi. l. si quis a se funduz: ergo contra agentē actione qđ me. causa nō poterat oppōi bec exceptio qđ sublata sit turpitudō: seu met^o persequentē solutionē. Solu. quādo quis ageret interdicto recuperāde possessionis: vel alio remedio recuperande possessionis pcederet. l. cōtraria: sed quando agitur actione qđ me. causa vel conditione ob turpem cām. in qua non fuit spoliatio facta per vim ablatiūz vel expulsiūz: sed per cōpulsūz vbi est partis cōsensuz: tūc potest oppōi dicta exceptio: vt hic et. C. qđ metuz causa. l. ij. probatur bec distinctio. extra de resti. spo. c. ij. et. ij. et de renū. ca. super hoc. et qđ ibi no. **Op.** qđ me. causa. l. ij. et. iij. vbi recipiendo precūz rei vendite per vim: non tollit metus vel turpitudō. respondeo hic soluendo facit aliquid per qđ sibi abest aliquid: et ei qđ metuz seu turpitudinem fecit adest: sed in. l. cōtraria est totum econtra. naz passo metuz adest: et inferenti abest: quia soluit. qđ ergo sit ad ei^o diminutionē non operatur confirmationem iuris sui: ita videtur sentire Inno. in. d. c. sup hoc extra de renū. **Contra** hoc facit. s. de ioffi. testa. l. pe. vbi recipiēdo videtur approbare testamentum. Solu. in eo qui passus erat metuz seu turpitudinem non est turpe presumere qđ p̄

ciuz acceperit: vt sibi sit cautum contra metuz inferentem: et sic euz quodāmodo decipiat. Est enim dolus bonus: vt. l. i. s. i. s. de dolo. hoc. n. facit vt fraudem elidat: vt. l. cum pater. s. titio. de le. ij. que ratio cessat in. d. l. pe. de inoffi. testa. qđ tene menti. **Quero** quis debet probare vel ille qui recipit qđ tēpore solu. turpitudō subesset: vel ille a quo repetitur qđ non subesset. tex. et gl. in. l. ij. C. qđ me. causa. dicunt de ipso actore repetente. In contrariuz facit. c. super hoc. extra de renū. respōdeo quādoqz actor: fundat intentionem suam ex turpitudie adhibita tēpore contractus celebrati: et reus dicit turpitudinem esse submotam ex sequenti ratione: tunc reus debet probare: vt. d. c. super hoc. **Quandoqz** actor: non fundat intentionem suam ex turpitudine adhibita tēpore act^o vel contractus celebrati contra quez venit: sed adhibita tēpore anteriori. exemplum quis pmisit et soluit. nunc venit quis contra solutionē certe non sufficit probare turpitudinem tēpore promissionis: vt hic et. l. ij. C. qđ me. causa. **Sed** contra hoc op. iste soluens soluit ex necessitate prime obligationis: ergo sufficit pbare turpitudinem adhibita in obligatione p̄ma vt. j. de dam. infec. l. dāni. s. sabini. Solu. dic qđ hic non habebat necesse soluere: quia erat tut^o exceptione. vnde solutio non habuit necessariā consequentiā ad promissionem. sed in. l. cōtraria finis habuit necessariā consequentiā a principio. probat in. l. iij. s. i. s. de mino. **Et** p hoc dico qđ si ex necessitate prime obligationis quis soluerit ex forma statutorum italie que volunt qđ contra instrumenta nō possit opponi exceptio doli metus: vel turpitudinis: sed soluz permittunt quasdam exceptiones qđ tunc solutum posset repeti: quia tēpore solu. adhuc subest turpitudō: et habet necessariā consequentiā ad primāz turpitudines. **Idem** dico si met^o sublatuz adhuc tēpore solu. duraret. exemplum tyrānus cōpulsit me ad promittendū centuz: vel etiam cōe istius ciuitatis certe tēpore solu. adhuc subest metus: donec tyrānia illius durat: vel regimē istius ciuitatis. arg. l. fulcinius. s. quid sit ex qui. cau. in pos. ea. et est expressum. extra qđ me. causa. c. i. cum gl. fi. nec potest dici tu debebas recedere de illa ciuitate: et dimittere domum: et omnia bona tua: quia imo debuit primo soluere. metus enim perditionis omnīz bonoruz equiparatur metui mortis. vt. l. propter lites in pan. de excu. tu. et extra qđ me. causa. c. ij. vnde ex his apparet qđ. l. ista debet intelligi quādo causa turpitudinis est finita tēpore solu. tūc si promisi pecuniāz vt libuz redderes: et eam solui postqđ reddidisti. secus si in ipso actu redditionis soluerē: vel modicuz p^o. vt. l. lecta. s. si cer. pe. et. l. vt iurisiurandi. s. i. de ope. li. **Itē** ē exemplum huius. l. vt si adhibuisti metuz tēpore promissionis: et postea tibi soluo in loco et tēpore in quo omnis metus: et omnis suspitio cessabat. secus si adhuc poterat durare: vt. s. dixi. **Exemplum** de metu vel turpitudine durante si promisi ne maleficium faceres: licet ista causa sit completa per tēpus: quia stetit per mensem qđ non fecisti maleficium: tamen adhuc potes facere. ideo soluens repetat: vt. s. eo. l. ij. **Et** iō in questione de facto probatur qđ vir percussit optime vxorem: que nolebat consentire cuidam instrumento. postea mulier cōsensit ex iheruallo. certe metu videtur fecisse. donec enīz durat in maleficio

C Turpitudinis. AD. DE vt per Bal. oio s. lio. v. iij. l. icipit factuz sic se vbi videt tene re qđ tale statutu nō valz qđ est ius diuinum qđ turpitudō si possit allegari. et ibi vide qđ vba statuti: dirigit iudici quali ter p̄sulat ei qđ pmisit ob turpez causam.

C Tyrānus. ADDE. qđ p̄sumat metus durare: pulchre pe. de anch. cō. si. ecc. icipit te vīā p̄dicata et vbi ponit de domi no orone boni. tertio tirāno parme qđ cōpulerat quēdam ad pmittēdum vni id qđ alteri ddebat ponit etiam Jo. an. i. ad. di. ad spec. i. ti. de solu. s. i. s. illud qđ rif. q. d. bitoris cremone sis cul^o erat credito: par mensis et p cōe cremoe coactus fuit soluere: an est solutus: ibi vide.

durat iste metus. facit ad hoc qd no. j. quartus re. ac. non va. l. i. §. que onerande. z. C. de transac. l. interpositas: z. per cano. z. maxime per Inno. extra de couer. cou. c. ac cedens: z. in. c. veniens: z. de offi. dele. c. cas. matrimonij: z. ibi plenius. **C**ultimo quero quando promissio est facta ob turpem cam: vtruz sit nata obligatio. Glo. dicit qd non in. l. iurifgentiuz. §. si ob maleficiuz. §. de pac. z. l. generaliter de verb. obli. **U**ltimo. contra: vt no. p. l. y. C. de inuti. sti. l. ex eo. pro quibus licet ipsi no allegent videtur casus in. l. ista vbi dicit qd habet locuz exceptio do li vel in factum: ergo presupponit obligationez natam. **E**go teneo glo. in. d. l. generaliter de ver. obli. **A**d hanc l. rinde qd hic loquitur de exceptione facti vel intentionis: vt no. in. l. qui se debere. §. ti. i. vel dic aut in obligatione est exp: essa turpis causa: z. loquitur gl. aut no expressa: sed in veritate est facta ob turpem cam: z. tunc procedit opi. vltimo. ita intelligatur hic. z. i. i. C. eo. **B**artolus

Iuestimenta. Qui pecuniam recipit: vt faciat id qd gratis facere tenetur turpiter accipit. hoc dicit Bartolus.

De conditione indebiti. Rubrica.

Continua vt in glo. super rubrica. **Q**uerit gl. per modum summe: z. remittit se ad no. ad. l. huius tituli. z. ideo dic vt in glo.

Ex. l. sequenti.

Quattuor species indebiti vide: ibi. **P**ro glo. ergo **E**t circa primam speciem indebiti ciuilitate z. naturaliter obiti vide aliqua exēpla. **E**t primū de eo qd defalcatur per falcidiaz: z. an sit bonuz exempluz: ibi. **C**irca. **S**ecundū exēpluz a legato in minus solēni voluntate: ibi. **S**umus expediti. **T**ertiu exēplū prime speciei. §. vero de bitore absoluto per sentētiā vide: ibi. **T**erciu. **A**lia exēpla huius prime speciei vide: ibi. **S**unt alia. **A**n autem tale indebitum solutu per errorem repeti possit vide ibi. **H**is premis. **S**ecunde speciei indebiti naturaliter sed ciuilitate debiti. inter alia exempla vnum vide de cirogapho ante biēniuz: ibi. **A**ideam. **A**n autē istud i debitu etiam solutu per errorem repeti possit: ibi. **E**x peditis exemplis. **T**ertie speciei indebiti. scilicet naturaliter z. ciuilitate. exēpla vide: ibi. **E**xpeditus est. **Q**uartae speciei indebiti scilicet ope excep. vide: ibi. **Q**uartus. **E**t an tale indebitum solutu per errorem repeti possit: ibi. **A**n autem.

Hinc videndum.

Soluens indebitum ignoranter repetit: scilicet no hoc. d. **C**irca hanc legem quero: dicitur hic qd ille qui soluit scilicet non repetit: an hec sit vera donatio: ita qd egeat insinuatione quando excedit quingētos aureos prout dicimus de alijs donationibus. dic vt no. per glo. in. l. i. j. de dona. z. ibi plene dixi. **I**tez quero quottuplex sit indebitum: z. quo errore solutum possit repeti. dic vt in glo. hic z. l. cuius per errorez. j. §. de iur. z. l. cum quis. C. de iur. z. fac. ignorā. vbi plene per glof. z. per doc. z. ibi ego vltra alios plenissime dixi z. hic repetā. **P**ro glo. ergo z. pro tota materia declaranda debet scire: qd quattuor: sūt species indebiti. **Q**uod daz est indebituz ciuilitate: sed naturaliter debitu: §. quo hic. quoddam est econtra. quoddam est indebitum vtroqz iure scilicet ciuilitate z. naturaliter. quoddā ē indebituz ope exceptiois: §. ciuilitate z. naturaliter debitu. **C**irca que videamus exempla: z. qualiter per errorem solutum repetatur. **C**irca principium glo. ponit exempluz in eo qd defalcatur per falcidiaz. allegat. l. erroz. C. ad. l. falcidiaz. **C**ontra istud dicituz insurgunt vltimōtani. vt **P**e. dicentes qd illud non est debitu ciuilitate nec naturaliter. nam. l. fal. refecat legata ipso iure. vt. l. plaucius: z. l.

linea margaritarum ad. l. fal. z. l. i. §. si quis ex mortis. j. quorum lega. **P**reterea quando. l. resistit obligationi: nec ciuilitate nec naturalis oritur obligatio: vt. l. non dubium. C. de legi. z. l. si non forem in pan. j. eo. z. l. cum lex j. de fideiuz. **S**ed. l. fal. resistit legatis ne excedat doctā rem: vt. l. i. ff. ad. l. fal. ergo nullo iure debentur. **G**uil. t. z. glo. istam. **N**am in legatis voluntas testatoris debet inspici. l. in conditionibus primuz locuz. de condi. z. dmo. sed de iure antiquo permittebatur legare quantum volebat: sed superuenit. l. fal. que est contra voluntatem testatoris: vt. j. ad. l. fal. l. ticia. z. l. si patronus. §. i. de dona. **R**emanet ergo voluntas testatoris qd soluat: et sic debentur naturaliter. **I**dem t. j. a. bu. l. y. recitat **P**e. in. d. l. cum quis. C. de iuris z. fac. igno. **S**imiliter ego dico opi. glo. nostrarum esse verissimas. primo per casu ex pressum. C. ad. l. fal. l. i. vbi dicitur qd qui soluit illud qd poterat per falcidiam refecari non soluit pl^o debito: nec potest per conditionez indebiti illud repetere: ergo apparet qd erat aliquo iure debitu ciuilitate non ppter. l. fal. ergo restat qd erat naturaliter debitu. **P**reterea pbo sic donari videtur qd iure nullo vel nullo cogente i perio conceditur: vt. l. donari. de dona. sed si illud qd d falcatur. per. l. fal. nullo iure esset debitu: esset donatio: sed hoc est falsuz: quia non est donatio: vt. d. l. i. C. ad. l. fal. ergo erat naturaliter debitu. solutio non est donatio: vt. l. hoc iure. §. pe. j. de dona. pro hoc facit optime. l. si patronus. §. de illo. de dona. vbi est casus: z. ibi tetragi. **A**d contraria dum dicit **P**e. qd. l. fal. refecat ipso iure. docet non respondet. ego dico fal. refecat ipso iure: quo ad dominiuz non quo ad obligationem naturales vt. §. probatum est. **N**on ob. qd dicunt qd lex resistit obligationi: quia hoc est falsum. dicit enim. l. fal. qd quis pos sit legare qd vult dūmodo apud heredes remaneat quadrans. hoc non prohibet testator: em vltra legare: §. precipit apud heredem debere remanere quadrantem. **P**reterea hoc esse verum apparebit in questione quaz faciam de testamento non solēni. **E**x predictis concludo glo. verum dicere. **C**Extra quero quid de eo qd defalcatur per trebellianicaz: **R**espondeo qd est debitu naturaliter: et eius solutio non est donatio: vt est tex. in. l. debitozem de his que i frau. cre. **I**tez quero qd de eo qd defalcatur per legitimam portionem debitam filio vel patrono. **R**espondeo nullo iure est debitu qd apparet: quia quocunqz errore soluatuz repetitur tex. ē in. l. si patronus. in pan. de dona. **S**umus expediti de primo exemplo glo. fm exemplum gl. est d legato relicto in testamento non solēni. dicit gl. qd est naturaliter debitu: vt. l. fideicomissum. j. eo. z. vide gl. ibi. vel dic in voluntate non solēni. **P**e. dicit qd id non est verum. nam obligatio naturalis contrahitur consensu: vt. l. i. §. de pac. z. l. in his. §. imperatoz. j. de solutio. sed in proposito testato: hoc non consentit: quia non grauauit venientem ab intestato. **I**tem heres non consentit: quia no est verisimile qd velit obligari. **P**reterea dicit **P**e. quādo id qd agitur peccat in sui forma no causatur ciuilitate: nec naturalis obligatio: vt. l. i. §. si quis ita. de verbo. obli. §. hic testamentum peccauit in sui forma: ergo non causatur ciuilitate nec naturalis. z. per hoc apparet qd quedam equiparatio quam facit glo. in. l. si post diuisionem. C. §. iu. z. fac. igno per quam concludit qd ex testamento non solēni nascitur naturalis obligatio: ex eo qd ex stipulatione non solēni oritur naturalis non est bona. **E**t in hoc stat guil. cum **P**e. aliquantulum tamen limitat **G**uil. z. dicit sic. heres non contrahit cum legatarijs: sed quasi contrahit. l. apud Julianum. in fi. qui. ex cau. in pos. ea. z. in sti. de ob. que ex quasi contractu. §. si heres. z. l. ex maleficijs. §. heres. de ac. z. ob. ita qd cum non sit verus consensus: nec verus contractus: possumus dicere qd no sit naturaliter obligatus: sed quasi naturaliter. **I**a. bu. tenebat glo. dicit ipse qd heres: z. defunctus presumitur vna z. eadem persona: vt in au. de iureiu. a mo. presti. i. pn.

C. l. i. AD. DE. q. pro hac opi. facit. in. l. regula. §. pe. j. de iuris. z. fac. igno. z. l. lex falcidia j. ad. l. fal. z. i. l. erroz. C. ad. l. fal. z. p. baf. hec opi. fm. Alexan. i. l. h. C. ad. l. fal. fm. intellectū que sequitur ibi Bald. ange. z. fal.